

לא תענה ברעך עד שקר (שמות כ, יב) ולא תענה ברעך עד שוא (דברים ה, טז)

דרורי יהושע

מה ראה משה לשנות ולהוסיף בדברים על שמות, או שמא "שקר" ו"שווא" היינו הך הם? נהגנו לשיר מזמורי תהילים במוצאי שבת לפני ערבית. במזמור קמ"ד לְדָוִד "בְּרוּךְ ה' צוּרֵי הַמְּלִמָּה..." ואני, המנגינה מיד מתנגנת בפי. וכמו שרציתי להרים קולי בשיר, חששתי להתבלבל בפסוק המרכזי החוזר פעמיים: "אשר פיהם דיבר שווא וימינם ימין שקר" (תהילים קמ"ד, ח).

הפסוק מעמיד דיבור שווא לעומת שבועת שקר בימין הנשבעים. רש"י מפרש: "תלה הכתוב שווא בפה ושקר בימין... בפה בודים גוזמא על שווא, ובימינם באו לפשוט שבועה". אם כן רש"י סובר שאין כאן לדרוש תוספת בדברי הברית בדברים.

על עד שווא אומר הרמב"ן: "וביאור ולא תענה ברעך עד שווא, לאסור להעיד על חברו אפילו דבר שאינו כלום, ולא יתחייב בו כלום בבית דין, כגון שיעיד אמר פלוני ליתן לזה מנה ולא קנה מידו, כי שווא דבר בטל". על פי הרמב"ן כל עדות שהיא סתמית, לא מהותית כלל לדיון המשפטי, אם יעיד וידבר בה העד, הרי הוא עובר על עדות שווא.

מה פירוש הדבר? על מה ולמה יהא הדבר כך? על כך תמה ר' יוסף באב"ד: "ואם אחד יעיד בבית דין שפלוני אכל היום, והוא שקר, שלא אכל, האם יעבור בלאו ד'לא תענה?!' סוף דבר, שדברי רמב"ן צריכין אצלי תלמוד".

בתחילת נאומו בספר דברים אומר משה: וְאִמַּר אֲלֵכֶם בְּעֵת הַהוּא לֵאמֹר לֹא־אוּכַל לְבַדֵּי שְׂאֵת אֲתֶכֶם: 'יִהְיֶה אֱלֹהֵיכֶם הַרְבֵּה אֲתֶכֶם וְהַנֶּכֶס הַלֵּוִם כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לְרֹב:

אומר המדרש בספרי: "לא אוכל לבדי שאת אתכם - אפשר שלא היה יכול משה לדון את ישראל? אדם שהוציאם ממצרים, וקרע להם את הים, והוריד להם את המן, והגיו להם את השליו, ועשה להם נסים וגבורות, ולא היה יכול לדונן? אלא כך אמר להם: ה' אלהיכם הרבה אתכם על גבי דייניכם. והגיו השליו, לא היה יכול לדונן?" ומוסיף רש"י [לא ברור מהו המקור שעומד לפניו]: "אֵלֶּא כִּי אֶמַר לָהֶם, ה' אֱלֹהֵיכֶם הַרְבֵּה אֲתֶכֶם - הַגְדִּיל וְהָרִים אֲתֶכֶם עַל דִּינֵיכֶם, נָטַל אֶת הָעֵנֶשׂ מִכֶּם וַיִּתֵּנוּ עַל הַדִּינֵינִי".

איך נעמוד מול המתח שבין אחריות עצומה של השופטים מחד לבין אחריות אדירה של העדים והמתדיינים מאידך? אנחנו צריכים לאיזונים בבחינת ועשית הישר והטוב

מחד אסור לנו להטריח ולהלאות את מערכת המשפט בדיוני סרק. כל עדות שאיננה צריכה לעצם הדיון, יש בעובר עליה חטא של הדיבר התשיעי "לא תענה ברעך עד שווא". זו הכשלה של מערכת המשפט, שכוחה של המערכת נחלש בפני הנידונים.

יהא זה ראש ממשלה או כל אדם אחר - זו התשה של השופטים. על פי הרמב"ן, יש בה משום עברה על "לא תענה ברעך עד שווא". מאידך גיסא על מערכת המשפט והדיינים לתת דעתם השכם והערב למקומם של המתדיינים לפניהם. האם יוכלו הם כמערכת לדאוג לכך שלא יחטא העומד לפניהם. חטא יש בידם שלא מנעוהו מחטא, ואף על פי שנעשה חטא זה על ידו - חטאם הוא.